

Ks. Ryszard Iwan, *Polska chce żyć. Kardynała Stefana Wyszyńskiego wizja wspólnoty narodowo-państwowej*, Augsburg–Toruń 2002, ss. 232.

W czasie trwających od kilkunastu lat przemian ustrojowo-społecznych i gospodarczych toczą się rozliczne dyskusje usiłujące nakreślać koncepcje i kierunki rozwoju Polski. Głosy takie wychodzą z różnych stron, od wielu grup i środowisk społecznych, elit i partii politycznych. Zwykło się nawet mówić, iż ozdowieńczą wizję rozwoju ojczyzny, którą owładnęły różne patologie, prezentuje niemal każdy rozpolitykowany obywatel. Paradoks tego zjawiska polega na tym, że im więcej toczy się dyskusji, to tym więcej jawi się dylematów, których po ludzku rzecz ujmując nie jesteśmy w stanie rozwikłać. Brakuje w tym względzie jednomyślnych i zarazem satysfakcjonujących ogół ludzi programów, a tym bardziej strategii działania.

Rozwiązanie tego problemu podsuwa czytelnikowi niezwykle dojrzała lektura książki ks. dra Ryszarda Iwana, która ukazuje najpierw obraz zagrożeń narodu polskiego w powojennym okresie PRL, zwłaszcza zaś – co dotąd zdarzało się rzadko – w sposób przekonujący prezentuje pokłosie dzieła prymasa Stefana Wyszyńskiego. Zdawałoby się, że wraz z przełomowym rokiem 1989 zamyka się pewna epoka historii Polski i Europy, do której Ksiądz Prymas przynależał. Studium ukazuje coś wręcz odwrotnego: obecną ocenę rzeczywistości społeczno-gospodarczej, politycznej i duchowej Polaków oraz jakby nakazuje coraz częściej sięgać do prymasowskiego etosu widzenia dziejów Polski i świata.

Autor uzasadnia, że myśl i dzieło kardynała Wyszyńskiego pozostają wciąż aktualne, zaś konieczność trwania przy nich stanowi „rękojmię pomyślności i bezpieczeństwa rozwoju Ojczyzny” (s. 11). Należy przy tym pamiętać, że do tej myśli wciąż nawiązuje Jan Paweł II w przemówieniach podczas swoich pielgrzymek do Ojczyzny.

Od szeregu lat słusznie ks. Iwan uchodzi za doskonałego znawcę problematyki myśli i działalności Prymasa Tysiąclecia. Recenzowane studium składa się z czterech rozdziałów. Rozdział I prezentuje rozważania dotyczące fundamentu życia wszelkich zbiorowości, tj. osoby ludzkiej, jej chrześcijańskiej koncepcji i godności oraz zasad jej rozwoju, których podstawę stanowią niezbywalne wartości uniwersalne i religijne (s. 15-55). Z kolei później Autor charakteryzuje rodzinę jako naturalną ostoję każdego życia zbiorowego z zastrzeżeniem, że prawa rodziny jako wspólnoty życia i miłości będą w każdej płaszczyźnie życia i działalności ludzkiej respektowane (por. s. 57-94). Rozdział III zawiera konstatacje dotyczące prymasowskiej wizji narodu, którego pomyślność zasadza się na rodzinie i który, jak ona, rządzi się podobnymi zasadami, doznaje zagrożeń i nosi w sobie szansę właściwego rozwoju tylko wówczas, jeśli jego gwarantami uczyni się personalistyczne prawa i zobowiązania (s. 95-164). Analizując myśl Prymasa o państwie w rozdziale IV, Autor przedstawia je jako przestrzeń zasadnych norm życia oraz funkcji społeczno-gospodarczych, kulturowych i moralnych, dla których rękojmię szerzenia stanowi prawomyślna inicjatywa i współodpowiedzialna pomyślność wszystkich obywateli i zbiorowości społecznych (s. 165-214).

Syntetyzującą myśl przewodnią Księdza Prymasa w relacjach: człowiek–rodzina–naród–państwo winien stać się etos chrześcijański, i to w taki sposób, aby podmioty tej dziejowej misji nie traciły z oczu odniesienia do Boga. Trzeba uczynić wszystko, aby społeczeństwo mogło ją w porządku naturalnym oraz narodowo-państwowym najbardziej sensownie wykorzystywać w budowie lepszego świata.

Analizując poszczególne tematy nauczania Prymasa oraz weryfikując je, można naturalnie doznać oczywistego olśnienia w odniesieniu do naszej współczesności. Stąd rodzą się m.in. pytania takiej zasadniczej wagi, jak na przykład:

1) w jakich kręgach społecznych polskiego katolicyzmu przetrwała chrześcijańsko-narodowa wizja Księdza Prymasa, że można mówić o jej ewangelicznym oddziaływaniu w wymiarze indywidualnym i zbiorowym?

2) jeżeli katolicyzm społeczny w duchu Prymasa kontynuowany przez Papieża-Polaka w nauczaniu „ojczyźnianym” przenika nie tylko podmioty doń predestynowane, tj. katolików świeckich, rodziny, apostołat, duszpasterstwo, hierarchię Kościoła itp., to czy są one zdolne wywierać wpływ na wzór zacznyn ewangelicznego na wielorakie przejawy życia społeczno-politycznego obywateli?

3) jeśli mając w pamięci różne patologie i mroki ogarniające współczesną Polskę, gdy wybujały liberalizm ideowy i gospodarczy, bezrobocie, chaos prawny i moralny, wynaturzenia życia indywidualnego, rodzinnego i narodowego itd. są aż nadto odczuwalne dla wielu – to czy troska wierzących i Kościoła nie powinna obejmować właśnie tych sfer życia?

4) jeśli już w obliczu nieuchronności dziejowej Polska „wejdzie do rodziny Europy”, to czy nie należałoby dokonać najpierw wielkiego rachunku sumienia na kanwie chrześcijańskiego *esse* i *agere* oraz tysiącletniej tradycji, a potem – jak uczy Jan Paweł II – rozpocząć z tym „kapitałem” dziedzictwa narodowego pielgrzymkę do wspólnoty europejskiej?

Podobnie brzmiących pytań można za Autorem książki *Polska chce żyć* postawić bardzo wiele. Recenzowana praca sygnalizuje dosadnie oraz pozwala rozumieć proste i fundamentalne mechanizmy życia społecznego, które stanowią pomyślność rozwoju Ojczyzny. Jednocześnie przypomina wyjątkową aktualność wizji wspólnoty narodowo-państwowej Księdza Prymasa w odniesieniu do obecnych problemów.

Główny problem książki stanowi pytanie: czy Polacy jako naród z tysiącletnią tradycją chrześcijańską rzeczywiście temu wyzwaniu sprostać? Na ten epokowy znak czasu Autor daje odpowiedź. Szczególnie jasno prezentuje przewodnie idee chrześcijańsko-społeczne Kardynała.

To, co z perspektywy chociażby ostatniego półwiecza można wyraźnie odczuć, powinno kształtować cywilizację sprawiedliwości i miłości w polityce, gospodarce, kulturze, ekologii, w samorządach oraz na wszelkich szczeblach władzy państwowej. Prymasowska nauka podaje zatem ogólne zasady, normy i kierunki życia oraz działania wszelkich podmiotów w państwie, od osoby poczynając. Ludziom wierzącym pozostaje w zgodzie z sumieniem – na miarę potrzeb i możliwości – tę wykładnię interpretować i przekładać na praktykę codzienności. Do kogo więc to wezwanie jest najbardziej kierowane? Zdaje się, że nie tyle do stałych odbiorców społecznej nauki Kościoła, ile – jak zaznacza Autor w nocie wstępnej i posłowie – do tych wszystkich osób i ich gremiów, które przyznają się do polskiego dziedzictwa narodowego,

na których ciąży odpowiedzialność za losy państwa i Kościoła. Jeśli poszukują niesprawdzonych i wątpliwych dróg naprawy czy rozwoju Rzeczypospolitej na progu tzw. domu europejskiego, to głównie oni powinni sięgać do inspirowanych duchem Bożym dzieł naszych wielkich Rodaków.

Zbigniew Narecki

Janusz M a r i a ń s k i, *Między sekularyzacją i ewangelizacją. Wartości prorodzinne w świadomości młodzieży szkół średnich*, Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2003, ss. 551.

Książd prof. Janusz Mariański, kierownik Katedry Socjologii Moralności na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, jest autorem kilkuset publikacji z zakresu socjologii moralności, socjologii religii oraz katolickiej nauki społecznej.

W swojej najnowszej książce zajmuje się obrazem rodziny, jaki funkcjonuje w świadomości młodzieży szkół średnich. Pozycja owa stanowi prezentację plonu badań empirycznych przeprowadzonych w siedmiu miastach Polski (Jastrzębie Zdrój, Chełm, Rzeszów, Lublin, Gdańsk, Poniatowa, Ryki). Projekt badawczy zakrojony został na bardzo szeroką skalę – analizie poddano 2239 ankiet zebranych w latach 1997-2000. Grupę badaną stanowili uczniowie klas pierwszych i maturalnych liceów szkół średnich. Taki dobór próby badawczej stworzył możliwości wielowymiarowej analizy problemu.

Książka składa się z sześciu rozdziałów. Można by podzielić ją na dwie ogólne części; część przedstawiającą perspektywę teoretyczną, wyznaczającą zakres analizy, oraz część stanowiącą kompletne omówienie wyników przeprowadzonych badań empirycznych.

Pierwsze dwa rozdziały stanowią podłoże teoretyczne oraz dostarczają informacji zarówno o założeniach metodologicznych badań, jak i relacjonują ich przebieg, ukazując złożoność kontekstu społecznego, w jakim projekt był prowadzony. W rozdziale pierwszym zawarte zostały zasadnicze kwestie związane z problematyką badawczą. Rozdział ów nakreśla również ramy teoretyczne, w jakich zamyka się całość analizy. Zawierają się one w obszarze trzech teorii dotyczących przemian wartości prorodzinnych.

Pierwsza z nich to teoria sekularyzacji rozpatrywanej zarówno w kontekście całości społeczeństwa, jak i w odniesieniu do rodziny jako podstawowej grupy pierwotnej.

Osobne miejsce wyznaczone zostało sekularyzacji rodziny, które to zjawisko poddane zostało szczególnie wnikliwej analizie.